

ACADEMIA ROMÂNĂ
SCOSAAR

Anexa nr.6

REZUMATUL TEZEI DE ABILITARE*

**CUM EUROPA CONEXI – CONECTAȚI LA EUROPA.
BISERICA GRECO-CATOLICĂ ȘI MODERNITATEA ÎN NORD-VESTUL
ROMÂNIEI : INSTITUȚII, ELITE, EDUCAȚIE ȘI PATRIMONIU CULTURAL
(SEC. XIX-XX)”.**

Domeniul de abilitare: ISTORIE

Autor: SANA SILVIU-IULIAN

Cluj-Napoca, 2026

ACADEMIA ROMÂNĂ
SCOSAAR

Prezenta lucrare de abilitare, intitulată „*Cum Europa conexi - Conectați la Europa. Biserica greco-catolică și modernitatea în nord-vestul României: instituții, elite, educație și patrimoniu cultural (sec. XIX-XX)*” reprezintă munca de cercetare pe care mi-am asumat-o după susținerea publică, din anul 2011, a tezei de doctorat intitulată „Structuri bisericești și școlare în Episcopia Greco-Catolică de Oradea. Parohii și școli sătești (1850-1900)”. Aceasta descrie cercetarea multidisciplinară pe care am făcut-o, și continui să o fac, în a defini mai clar câteva segmente din istoria teritoriului actual al nord-vestului României, unde confesiunea greco-catolică a fost promotoarea, între români, a unor valori fundamentale ale civilizației europene (educație, conștiința latinității, spiritul civic și drepturile naționale, demnitatea și identitatea culturală). Întregul demers este și o evaluare critică a raportului dintre instituțiile ecleziastice, culturale și educaționale, pe de o parte, și transformările sociale, politice și profesionale ale regiunii, pe de altă parte.

Lucrarea este structurată pe două capitole mari, „Realizări științifice reprezentative” și „Plan de dezvoltare a carierei academice și științifice”, fiecare având sub-teme principale care oglindesc atât continuitatea în cercetarea subiectelor cât mai ales interesul de a scoate la lumină date și interpretări noi, care să îmbogățească bibliografia subiectului în spațiul nord-vestului României. În cadrul celor două mari capitole, am urmărit valorificarea contribuțiilor reprezentative deja realizate, și apoi trasarea unor programe de cercetare viitoare, bazate pe exploatarea sistematică a surselor arhivistice, pe abordări interdisciplinare și pe integrarea unor teme locale într-un cadru istoriografic mai larg, european și central-est european.

În cadrul realizărilor științifice reprezentative, prima direcție majoră de cercetare, este cea a istoriei instituției ecleziastice greco-catolice în secolele al XIX-lea și al XX-lea, cu accent pe Episcopia greco-catolică de Oradea și rolul acesteia în viața religioasă, socială, educațională și culturală a nord-vestului României. Astfel, după finalizarea tezei de doctorat, cercetarea a continuat și s-a dezvoltat prin valorificarea arhivelor din țară și străinătate, a fondurilor bibliotecilor și a presei vechi, conturându-se o imagine mai clară asupra funcționării instituțiilor bisericești, a relației dintre Biserică și Stat, a organizării parohiale și școlare, precum și a rolului clerului în modernizarea societății românești. Documentele cercetate relevă factorul conexiunii la valorile Europei, a creștinismului occidental, care a dat impuls la modernizarea societății românești. În acest cadru se înscriu volumele dedicate unor

ACADEMIA ROMÂNĂ
SCOSAAR

personalități ecleziastice, precum Fericitul episcop martir, Valeriu Traian Frențiu (1875-1952), dar și sinteze tematice privind trecutul Eparhiei greco-catolice de Oradea în contextul Marii Uniri. Catalogul de expoziție dedicat istoriei Episcopiei de Oradea completează aceste cercetări, transformând materialul documentar și iconografic într-un instrument accesibil și util atât mediului educațional, cât și publicului larg. Relevanța acestor lucrări rezidă atât în valorificarea documentelor inedite, cât și în clarificarea unor episoade insuficient cercetate. Activitatea de diseminare s-a desfășurat prin conferințe științifice, expoziții documentare și alte publicații (catalog de expoziție bilingv româno-englez), ceea ce a permis transferul rezultatelor cercetării din mediul academic către publicul larg.

A doua direcție fundamentală este dedicată persecuției și rezistenței Bisericii greco-catolice în timpul regimului comunist. Deschiderea arhivelor fostei Securități a făcut posibilă aprofundarea unei teme sensibile și complexe, care presupune nu doar accesul la surse noi, ci și la o metodologie critică atentă, care să fie capabilă să distingă între informația adevărată și cea falsă, produsă de ticăloșia sistemului totalitar represiv. Cercetarea s-a concentrat pe biografiile unor episcopi și preoți, structurile bisericești din clandestinitate, mecanismele supravegherii și al represiunii, precum și pe continuitatea vieții religioase în condiții de ilegalitate. Volumele dedicate Episcopului Iuliu Hirțea (1914-1978) și sinteza în limba engleză despre greco-catolicii din nord-vestul României ilustrează aprofundarea direcției de cercetare și deschiderea ei către circuitul academic internațional. Importanța acestor contribuții este dublată în activitățile de diseminare, concretizate în conferințe, expoziții, intervenții publice (radio și televiziune) și studii de specialitate, orientate spre recuperarea memoriei istorice, esențială pentru înțelegerea raporturilor dintre biserică și puterea politică în secolul al XX-lea.

A treia componentă a activității științifice pe care mi-am asumat-o este legată de istoria culturii, învățământului și a educației în nord-vestul României, în special prin canalizarea demersului de cercetare spre câteva instituții reprezentative din Oradea. Această direcție vine în completarea studiului istoriei ecleziastice, arătând că evoluția Bisericii greco-catolice este legată fundamental de istoria învățământului și educației pe care aceasta a susținut-o în formare elitelor românești. Astfel, un loc central îl ocupă proiectul de cercetare consacrat Seminarului greco-catolic din Oradea, finalizat cu publicarea unei trilogii ample care reconstituie istoria instituției Seminarului leopoldin (volumul I), biografiile studenților teologi (volumul II) și corpusul documentar (volumul III) în perioada 1792-1948. Acest proiect, realizat în cadrul unei echipe de cercetare, cu o muncă sistematică în valorificarea

ACADEMIA ROMÂNĂ
SCOSAAR

arhivelor, îmbină istoria instituțională, istoria educației și prosopografia. În același cadru se înscriu studiile referitoare la Preparandia diecezană (Școala Normală) și la alte instituții de educație, precum și investigațiile dedicate formării muzicale și culturale din Oradea. Și acest segment analizat confirmă conexiunea la Europa, procesul educativ desfășurat în cadrul instituțiilor sus amintite fiind definitiv în modernizarea societății românești din spațiul geografic al nord-vestului României.

În strânsă legătură cu experiența profesională desfășurată în cadrul Bibliotecii Județene „Gheorghe Șincai” Bihor, a treia direcție fundamentală de cercetare pe care am realizat-o este dedicată istoriei cărții vechi, a tiparului și a bibliotecilor din nord-vestul României. Cercetările pe care le-am dezvoltat în acest domeniu au valorificat atât fonduri din „Colecțiile Speciale” ale bibliotecii, cât și surse arhivistice și bibliografii urmărind teme precum circulația cărții vechi, șematismele bisericești, fondurile bibliotecilor ecleziastice, istoria tiparului local, incunabule și post-incunabule, precum și reprezentările presei vechi asupra unor evenimente, personalități și comunități confesionale. Volumul consacrat cărții, cenzurii și bibliotecilor din nord-vestul României sintetizează o parte din aceste preocupări și propune o abordare interdisciplinară care conectează istoria culturală, teologia și sociologia. Expozițiile documentare și cataloagele publicate contribuie la conservarea și transmiterea rezultatelor cercetării, transformând patrimoniul dedicat subiectului istoriei cărții vechi și bibliotecilor într-un instrument de educație culturală și istorică. Această direcție de cercetare demonstrează că studiul colecțiilor de carte veche și istoria bibliotecilor poate deveni o cale pentru reconstituirea mediilor intelectuale și confesionale din teritoriul nord-vestic al României.

În planul de dezvoltare a carierei academice și științifice, mi-am propus să dezvolt o viziune de cercetare axată pe consolidarea și extinderea studiilor pe două direcții principale: istoria instituției ecleziastice greco-catolice și istoria culturii, învățământului și educației, ambele tot în arealul de nord-vest al României în secolele XIX-XX.

Pentru prima direcție, punctul de plecare îl constituie constatarea că, deși cercetarea istoria Bisericii Greco-Catolice a avansat considerabil după 1990, persistă încă zone insuficient investigate, atât la nivelul istoriei generale, cât și al micro-istoriei parohiale. În această perspectivă, ne propunem o exploatare sistematică a bogatelor fonduri arhivistice existente în arhivele județene și centrale, precum și o revizuire conceptuală a scrisului istoriei bisericești, unde accentul trebuie să cadă pe scrierea unei istorii care să depășească cadrele apologetice și să integreze dimensiunea religioasă, socială,

ACADEMIA ROMÂNĂ
SCOSAAR

educațională, politică și culturală a instituției. Se evidențiază necesitatea unor cercetări aprofundate privind micro-istoria parohiilor, relațiile interconfesionale, interferențele religioase, implementarea locală a Unirii cu Roma, activitatea ordinilor misionare catolice și dinamica dialogului ecumenic. Totodată, perioada comunistă și tranziția de la comunist la democrație pot fi segmente de maxim interes, care să solicite investigații critice asupra represiunii, clandestinității, reconstrucției instituționale și redefinirii identitare a Bisericii greco-catolice din România.

Pentru a doua direcție, cea a istorie culturii, învățământului și educației, programul de dezvoltare academică pe care îl propun în această lucrare pornește de la ideea că acest domeniu dispune de o bază istoriografică mult mai solidă decât istoria ecleziastică, dar care suferă încă de absența unor monografii actualizate dedicate instituțiilor școlare și de educație din nord-vestul României. Cadrul conceptual al acestei direcții situează istoria ca factor de convergență între domenii precum filosofia, teologia, pedagogia, lingvistica și sociologia, susținând în acest fel caracterul multidisciplinar al cercetării. Se propune astfel aprofundarea unor teme privind atât istoria învățământului (Preparandia diecezană greco-catolică din Oradea, Seminariile teologice romano-catolice din Oradea și Satu Mare, rețeaua de școli confesionale) cât și cele ale istoria educației, anume mișcările de tineret din nord-vestul României (mișcarea cercetașilor). Ambele direcții de cercetare pot aduce clarificări în definirea rolului important pe care l-au avut instituțiile școlare și de educație în formarea elitelor locale și regionale. Direcțiile de cercetare menționate se sprijină pe utilizarea surselor primare din arhivele românești și din străinătate, corelate cu surse secundare și bibliografia de specialitate din biblioteci și baze de date online. În mod similar, cercetarea istoriei cărții vechi și a bibliotecilor continuă, fiind o zonă cu potențial ridicat de dezvoltare. Cadrul conceptual abordat ține cont de funcția cărții și a tiparului în procesele de alfabetizare, de formare culturală a elitelor clericale și laice, racordând astfel populația românească la civilizația europeană de tip occidental. Pe baza informațiilor din arhivele județene și a fondurilor din „Colecțiile Speciale” ale bibliotecilor, se pot dezvolta atât teme „clasice” legate de bibliotecile parohiale și a cele școlare, biblioteca diecezană greco-catolică din Oradea, bibliotecile instituțiilor de învățământ și de educație greco-catolice din Oradea (Seminarul și Preparandia diecezană), cât și teme complexe și interdisciplinare, care să surprindă impactul literaturii de specialitate în formarea elitelor intelectuale (episcopi, canonici, protopopi, profesori).

În concluzie, această lucrare de abilitare arată construirea unei viziuni unitare în privința istoriei

ACADEMIA ROMÂNĂ
SCOSAAR

religioase și culturale din nord-vestul României, în perioada secolelor XIX-XX, demers care demonstrează integrarea cercetării locale în cadrul mai larg, al istoriei naționale și al istoriei Europei Centrale și de Est. Totodată, aceasta arată continuitatea cercetării după susținerea doctoratului din anul 2011, arătând preocupare privind recuperarea critică a istoriei instituției greco-catolice, a instituțiilor culturale și educaționale, pe baza cercetării cu documente primare, având atât deschiderea interdisciplinară cât și preocupare pentru comunicarea cercetărilor în mediul academic și pentru publicul larg. Ea este dovada unei consolidări temeinice în privința istoriei ecleziastice greco-catolice, a persecuției comuniste, a istoriei educației și a istoriei cărții vechi, pe baza căreia se pot propune proiectele viitoare de cercetare, capabile apoi să contribuie atât la dezvoltarea cunoașterii cât și la consolidarea memoriei culturale a poporului român. De la bilanț la proiect, lucrare de abilitare „*Cum Europa conexi - Conectați la Europa. Biserica greco-catolică și modernitatea în nord-vestul României: instituții, elite, educație și patrimoniu cultural (sec. XIX-XX)*” urmărește nu doar recuperarea documentară a trecutului, ci și reinterprețarea acestuia într-un mod cât mai relevant pentru istoriografia actuală.